

Чепелюк Г.М.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ МЕХАНІЗМІВ У РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ

У статті систематизовано фінансові інструменти, що використовуються у світовій практиці для фінансування індустріальних парків. Особливу увагу приділено борговим інструментам, застосування яких значно знижує вартість фінансування, сприяючи розширенню варіантів фінансування та диверсифікації інвесторів, що є актуальним для України. Досліджено характерні ознаки проектного фінансування, що відрізняють його від інших форм фінансування бізнесу.

Ключові слова: індустріальний парк, банківський інвестиційний продукт, проектне фінансування, фінансові механізми, корупція.

Постановка проблеми. Створення індустріальних парків є унормованим механізмом стимулювання розвитку пріоритетних секторів економіки, а також екологічних та енергозберігаючих проектів. В Україні Закон «Про індустріальні парки» був прийнятий у 2012 році як прогресивна альтернатива вільним економічним зонам. Як показує світовий досвід, індустріальні парки організовувалися в різних державах у періоди виходу з економічної стагнації та розвитку неосвоєних чи депресивних територій. Перший індустріальний парк (Trafford Park) був створений у 1986 році в Манчестері (Великобританія) на землі приватної форми власності. Стимулом для організації та здійснення виробничої, науково-дослідної діяльності саме у межах індустріальних парків є певні преференції щодо інфраструктурних витрат і оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх п'яти років проводяться дослідження іноземного досвіду та вітчизняної законодавчо-нормативної бази у контексті імплементації позитивних напрацювань щодо ефективності діяльності індустріальних парків до економічних та організаційних умов в Україні. Втім, у публікаціях питанню фінансування їх розвитку увага приділяється переважно у контексті державної фінансової підтримки. Джерела коштів, що формуються ринком для фінансування індустріальних парків розглядаються недостатньо. Варто відзначити ґрунтовний аналіз закордонного досвіду діяльності індустріальних парків вітчизняними науковцями К.Л. Маркевич, А.П. Павлюк [5].

Значні напрацювання щодо правових, організаційних та економічних аспектів вказаного напрямку розвитку економіки належать О.О. Єгоровій [3]. Щодо механізмів проектного фінансування, інвестиційного кредитування, фінансових інвестицій як банківських послуг, то вони висвітлені у працях багатьох українських вчених. Водночас аналіз економічної літератури свідчить, що конкретним аспектам діяльності індустріальних парків приділяється недостатньо уваги у контексті забезпечення їх грошовими коштами. У законодавчих та нормативних документах, визначаються тільки загальні положення із впровадження механізмів використання кредитних ресурсів, що є недоліком, який ускладнює їх застосування в практичній діяльності. Наведені аргументи виступають підставою для досліджень та розробки пропозицій.

Мета статті полягає у наданні пропозицій щодо ринкових джерел фінансування індустріальних парків та сприяння розвитку виробництва, запровадженню інновацій в економіку України. У даному дослідженні об'єктом виступають механізми проектного фінансування, інвестиційного кредитування, фінансових інвестування.

Опис основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про індустріальні парки» джерелами фінансування облаштування індустріального парку можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, кошти приватних інвесторів, залучені кошти, кредити банків, інші джерела. Прикінцеві та перехідні положення даного закону передбачають певні податкові пільги для учасників індустріального парку за умови, якщо вони будуть використані наступним чином:

1) облаштування індустріальних парків, у тому числі з використанням новітніх, енергозберігаючих технологій;

© Чепелюк Ганна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи Черкаського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи», тел.: +380679088916, e-mail: Chepelyk.b@ukr.net

2) запровадження новітніх технологій, пов'язаних з господарською діяльністю у межах індустріальних парків;

3) збільшення випуску продукції та зменшення витрат за видами господарської діяльності, передбаченими цим Законом, у межах індустріальних парків;

4) здійснення науково-дослідної діяльності у межах індустріальних парків;

5) повернення кредитів та оплати інших запозичень, використаних на облаштування індустріальних парків та здійснення у їх межах господарської діяльності, а також для сплати відсотків за такими кредитами та запозиченнями [1].

Крім того, державна підтримка реалізації інвестиційних та інноваційних проектів надається у формі:

1) державних гарантій для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання державного сектору економіки;

2) прямого бюджетного фінансування та співфінансування;

3) відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у комерційних банках;

4) часткової компенсації вартості виробництва продукції;

5) кредитів за рахунок державного бюджету;

6) субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

7) кредитів (позик) і грантів міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії;

8) податкових, митних та валютних преференцій [2].

Для організації та розвитку дійсно серйозних, високотехнологічних і наукоємних виробництв, суб'єктам підприємницької діяльності часто не вистачає саме фінансових ресурсів. Цю проблему можливо вирішити використовуючи фінансово-кредитні механізми. У контексті розвитку індустріальних парків ці механізми можуть бути реалізовані за рахунок коштів усіх зацікавлених сторін, а саме:

1) коштів ініціатора створення індустріального парку;

2) позикових коштів – інвестиційних кредитів та емісії корпоративних облігацій учасників індустріального парку;

3) коштів акціонерів, пайовиків, учасників індустріального парку;

4) коштів місцевого бюджету, якщо ініціатором виступає орган місцевого самоврядування;

5) інших зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування.

Основні переваги проектного фінансування полягають у наступному:

1) об'єктом оцінки кредитоспроможності виступає, в першу чергу, безпосередньо проект, а вже потім платоспроможність позичальника, що сприяє його постійному контролю та впровадженню високоефективних технологій та методів управління;

2) довгостроковість – забезпечує банку прибуток у вигляді відсотків;

3) активи, які задіяні в проекті, в заставу, як правило, не надаються.

Втім існують ризики, обумовлені об'єктивними та суб'єктивними чинниками як економічного, так і правового характеру, зокрема:

1) економічні – проблеми з реалізацією продукції внаслідок жорсткої конкуренції, стрімкого розвитку технологій на світових ринках, девальвація національної валюти, проблеми із формуванням ресурсної бази банку;

2) юридичні – несприятливі зміни правової бази для реалізації проекту, можливість подвійного тлумачення норм законодавства сторонами проектного фінансування. Проблеми з отриманням дозвільної документації;

3) політичні – обумовлені можливістю перерозподілу ринку між олігархічними групами внаслідок зміни політичної кон'юнктури.

Оскільки наведені ризики виникають переважно в результаті подій, на які банк не може вплинути, то для мінімізації чи уникнення негативних наслідків менеджмент банку при прийнятті рішення щодо участі у проектному фінансуванні повинен оцінити потенційного позичальника за такими основними критеріями:

1) кредитоспроможність та платоспроможність – на основі прогнозу грошових потоків з урахуванням реалізації проекту;

2) покриття проекту власними коштами на рівні 25-30% від його загальної вартості;

3) позитивна кредитна історія;

4) стабільний фінансовий стан позичальника, а також його фінансові результати в періоди економічних та соціальних криз;

5) залежність позичальника від іноземних контрагентів;

б) професіоналізм топ-менеджменту, а також його взаємодія з керуючою компанією

Врахування перелічених аспектів та розробка на основі цього превентивних дій дозволить ефективно застосувати механізми банківського проектного фінансування. Позитивні результати полягатимуть у зростанні обсягів виробництва,

збільшенні кількості робочих місць, наповненні бюджетів усіх рівнів, що в свою чергу, сприятиме зниженню соціальної напруги, яка обумовлена економічними проблемами в Україні.

Банківський інвестиційний кредит як ресурс розвитку виробництва, технологій в межах індустріального парку забезпечує відтворення капіталу позичальника в розширених масштабах. Він спрямовується на вкладення в об'єкти реального інвестування, що пов'язане з відтворенням засобів виробництва, матеріальних цінностей, а також з інноваціями. У зв'язку з цим слід зазначити, що банківське інвестиційне кредитування має самостійне значення в контексті кредитування інвестиційних проектів, а в інших випадках, коли інвестиційний проект не розробляється, відбувається звичайне кредитування.

Розглядаючи дане питання, слід з'ясувати важливі сутнісні характеристики саме інвестиційного кредиту. Так, на думку Т.В. Майорової, вони впливають з економічного змісту інвестицій як процесу. По-перше, це необхідність попередньої діяльності як основи формування інвестиційних ресурсів потрібної кількості та якості. По-друге, протяжність у часі термінами, особливо на етапі вкладення ресурсів. По-третє, орієнтація на кінцевий результат, який виступає у формі доходу (на макрорівні це виявляється як ріст національного доходу) [4].

Важливим аспектом інвестиційних кредитів є те, що вони спрямовані не на задоволення поточних потреб або на придбання вже створеної вартості, а на забезпечення наступного збільшення вартості за рахунок будівництва, реконструкції, модернізації, тобто створення нових потужностей сфери виробництва й обігу.

Основна перевага активного залучення банківського кредитування в процесі інноваційного розвитку є очевидною. Суб'єкти інноваційної діяльності отримують можливість у будь-який момент оперативно мобілізувати додаткові грошові ресурси, необхідні для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб, що, у свою чергу, дозволяє кредиторам перетворити вільні кошти в дохідні активи. Взаємовигідне співробітництво банків та інших суб'єктів інноваційного процесу супроводжується такими перевагами:

- 1) значно зменшується обсяг так званих «інформаційних витрат»;
- 2) зменшується обсяг «мінових витрат»;
- 3) збільшується можливість оперативно отримувати довгострокові кредити.

Сучасні потреби підприємств не зводяться лише до традиційного кредитно-розрахункового банківського обслуговування, вони потребують значно ширшого спектру різноманітних послуг з боку банків, які покликані забезпечувати оптимальні умови для ефективного та прибуткового господарювання своїх клієнтів. Основою концепції економічного розвитку є функціонування новатора, здатного збільшувати ефективність виробництва порівняно з діючими технологіями шляхом використання нової комбінації чинників виробництва. У цьому процесі банки здійснюють ефективний перерозподіл реальних ресурсів на користь пріоритетних галузей економіки, беручи на себе значну частку відповідальності за зроблений вибір. Банки активно впроваджують нові продукти, здатні забезпечити конкурентоспроможність як позичальника, так і фінансової установи в майбутньому. Відбувається перенесення акцентів у кредитній політиці комерційних банків із централізованих кредитів на самостійні ініціативи в інноваційній сфері [6].

Водночас, у теперішній час банківське інвестиційне кредитування має низку таких проблем:

1) ризикованість інвестиційних кредитів. Вона змушує банки підвищувати відсоткові ставки та рівень забезпечення позик, а вітчизняні підприємства не завжди в змозі прийняти такі умови кредитування;

2) забезпечення належної ресурсної бази для фінансування інвестиційних проектів, що складно реалізується в умовах існуючої недовіри населення, чії заощадження виступають ключовим джерелом довгострокових депозитів, тобто ресурсної бази;

3) вагомими макроекономічними факторами виступають рівень політичної стабільності держави та стан нормативно-правового забезпечення, які сьогодні не можна назвати задовільними для створення сприятливих умов розвитку інвестиційного кредитування.

Існування розвинутого ринку цінних паперів є однією з умов економічного розвитку держави, де банк виступає одним з найбільших інвесторів. У міжнародній банківській діяльності частка вільних грошових ресурсів, яка спрямовується банками на придбання цінних паперів, становить 20-40 %. Проте, в українських банках цей показник не перевищує 15 % і має тенденцію до зниження [7].

Така ситуація в Україні пояснюється тим, що фондовий ринок останні п'ять років перебуває у досить нестабільному та пригніченому стані. Особливо це стосується корпоративного

сегмента цього ринку. Проте є банки, які з різних причин мають вагомому частку активів, розміщених у вигляді як державних, так і корпоративних цінних паперів.

Особливості управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів визначаються економічною сутністю поняття «фінансові інвестиції банків».

Так, банки країн ЄС намагаються організувати свою діяльність у сфері фінансових інвестицій так, щоб це приносило стабільний дохід. Для цього вони здебільшого здійснюють вкладення в капітал підприємств, тобто корпоративні цінні папери, деякі державні облигації, цінні папери з фіксованою доходністю. При цьому такі інвестиції є довгостроковими, оскільки сам процес прийняття рішення та володіння цінним папером є тривалим, що пояснюється складністю передінвестиційного аналізу.

Особливістю інвестиційної діяльності вітчизняних банків з цінними паперами є те, що вони недостатньо інвестують у корпоративний сектор. В Україні тривалий час банки при формуванні портфеля цінних паперів найбільше вкладень спрямовували в облигації внутрішньої державної позики (ОВДП). Тобто заради швидких доходів, низького рівня ризику, високої ліквідності банки надавали перевагу інвестуванню ресурсів у гарантовані державою цінні папери.

Отже, створення та розвиток ринку цінних паперів зумовили становлення банку як одного з найбільших інвесторів. В результаті закріплення такої ролі банку на фондовому ринку історично було сформовано поняття «фінансові інвестиції». Порівнюючи діяльність банків в Україні у сфері фінансових інвестицій з досвідом розвинених зарубіжних країн, слід вказати на те, що вітчизняні банки не мають чітко розробленого механізму у сфері управління фінансовими інвестиціями. Якщо провідні країни ЄС спрямовують свої ресурси в пайові та боргові цінні папери, то практика вітчизняних банків свідчить про вкладення коштів в основному в ОВДП, не приділяючи достатньої уваги корпоративному сектору економіки.

Проведений аналіз показників інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів зумовлює необхідність певних пропозицій щодо вдосконалення механізму управління фінансовими інвестиціями банків з урахуванням сучасних тенденцій розвитку фондового ринку України.

Тому вважаємо за доцільне формування портфеля цінних паперів за рахунок зростання

інвестиційних операцій з пайовими цінними паперами.

Головним орієнтиром при виборі підприємства для інвестування повинні служити саме перспективи росту компаній, а не недооціненість цінних паперів, виходячи з чого всі інвестиції повинні ґрунтуватися на серйозних фундаментальних дослідженнях. Найбільш важливим пріоритетом при інвестуванні повинна бути саме належність компанії до галузі, з якою кредитна установа має достатній досвід роботи за іншими банківськими продуктами. Тому банкам необхідно орієнтуватися на окремі компанії перспективних галузей, оцінюючи їхні фінансові показники та займаючись пошуком компаній з високим потенціалом зростання доходів. Такими пріоритетними об'єктами вкладень на сьогодні можуть бути індустріальні парки. Водночас, банк повинен бути готовий до настання тих чи інших видів ризику та збитків, що можуть виникнути.

Посилення ролі діяльності банків у сфері фінансових інвестицій в забезпеченні інвестиційно-інноваційного розвитку країни потребує впровадження з боку держави організаційно-економічних заходів стимулювання банківської інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів з урахуванням певного рівня економічного розвитку країни.

На державному рівні стимулювання діяльності банків у сфері фінансових інвестицій потребує розробки та впровадження органами державного управління мотиваційних заходів та інструментів впливу на банківську інвестиційну діяльність з метою досягнення стратегічних цілей держави.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, переваги залучення фінансово-кредитних механізмів до фінансування інноваційної діяльності, зокрема у межах індустріальних парків, є очевидними. Суб'єкти інноваційної діяльності отримують можливість у будь-який момент оперативного мобілізувати додаткові грошові ресурси, необхідні для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб, що, дозволить кредиторам трансформувати їх вільні кошти в дохідні активи. Держава, в свою чергу, повинна за допомогою інструментів підвищити зацікавленість банків у кредитуванні інноваційних підприємств, використавши пільгову систему оподаткування даних підприємств. Підтримуючи інноваційну сферу, держава зможе забезпечити інноваційний розвиток економіки та наповнити бюджет додатковими надходженнями від упроваджених інновацій.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методик оцінки інвестиційних проектів у межах індустріальних парків фінансово-кредитними установами із врахуванням преференцій, що визначені органами державної влади. Це дозволить максимально використати пільги, які передбачені Законом України «Про індустріальні парки», а також знизити ризики банків у процесі надання кредитно-інвестиційних послуг бізнесу, який готовий впроваджувати інновації.

Опрацьовані фінансово-кредитні механізми дозволять забезпечити як розвиток прогресивних технологій, так і прибуток банкам. Водночас, розробляючи конкретні процедури та операції, учасники індустріальних парків та менеджмент банків повинні враховувати чинник корупції, який ускладнює їх співпрацю. Він полягає перш за все в тому, що управління територією здійснюється не на ринкових засадах, а з метою отримання неправомірного та тіньового прибутку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про індустріальні парки: Закон України від 21 червня 2012 року № 5018-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні : Постанова КМУ від 2 лютого 2011 р. N 389 [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://mj.k.lutsk.ua/folder/view/KabMin>.
3. Єгорова О.О. Щодо заходів стимулювання та функціонування індустріальних парків в Україні: Аналітична записка. – К: Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб.- Київ: ЦУЛ, 2003.-376 с.
5. Павлюк А.П., Маркевич К.Л. Закордонний досвід стимулювання розвитку індустріальних парків: висновки для України. – Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 122 (частина I), 2014 С. 138-147.
6. Скрипко, Т. О. Інноваційний менеджмент: підруч. / Т. О. Скрипко. - К. : Знання, 2011. - Книга. - 423 с.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy Pro industrialni parky: pryiniaty 21 chervn. 2012 roku № 5018-VI [Law of Ukraine on industrial parks activity from June 21 2012. № 5018-VI]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5018-17> [in Ukrainian]
2. Postanova KМУ Pro zatverdzhennia Prohramy rozvytku investytsiinoi ta innovatsiinoi diialnosti v Ukraini pryiniaty 02 lyut. 2011 roku N 389 [Resolution, Program on approval of investment and innovation activity in Ukraine activity from February 2 2011, N 389]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-2011> [in Ukrainian]
3. Iehorova O.O. (2014) *Shchodo zakhodiv stymuliuvannia ta funktsionuvannia industrialnykh parkiv v Ukraini: Analitychna zapyska. [Incentives and functioning of the industrial parks in Ukraine: Analytical note]* Kyiv: The National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian]
4. Maiorova T. V. (2003) *Investytsiina diialnist [Investing]* Kyiv: Centre of educational literature [in Ukrainian]
5. Pavliuk A.P.& Markevych K.L.(2014) *Zakordonnyi dosvid stymuliuvannia rozvytku industrialnykh parkiv: vysnovky dlia Ukrainy [Foreign experience of stimulating development of industrial parks: conclusions for Ukraine]*. Kyiv: [in Ukrainian]
6. Skrypko T. O. (2001) *Innovatsiinyi menedzhment [Innovation management]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian]
7. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official website of the National Bank of Ukraine]. *bank.gov.ua* Retrieved from: <http://bank.gov.ua> [in Ukrainian]

Одержано 15.03.2017 р.